

50. **HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ**
Sözlük Bilimi Uygulama ve Araştırma Merkezi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

**ÖLÜMÜNÜN 125. YIL DÖNÜMÜ DOLAYISIYLA
TÜRK SÖZLÜKÇÜLÜĞÜNDE
J. W. REDHOUSE DÖNEMİ**
Toplantı ve Taş Baskı Sözlük Sergisi
12 Mayıs 2017 Cuma 14.00
Tuğrul İnal Salonu
Edebiyat Fakültesi

Ölümünün 125. Yıl Dönümü Dolayısıyla

**TÜRK SÖZLÜKÇÜLÜĞÜNDE
J. W. REDHOUSE DÖNEMİ**
Toplantı ve Taş Baskı Sözlük Sergisi
12 Mayıs 2017

BİLDİRİ ÖZETLERİ

SUNUŞ

Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü ile HÜ Sözlük Bilimi Uygulama ve Araştırma Merkezi işbirliğiyle düzenlenen “*Ölümünün 125. Yıldönümü Dolayısıyla Türk Sözlükçülüğünde J.W. Redhouse Dönemi*” konulu çağrılı sempozyum 12 Mayıs 2017 tarihinde Hacettepe Üniversitesi Beytepe Kampusu Edebiyat Fakültesi’nde Tuğrul İnal Salonu’nda gerçekleşmiştir.

İki oturumdan oluşan sempozyumun ilk oturumunda Prof. Dr. Şükrü Halûk Akalın, “Abd-i Hakir Ceymz Vilyam Redhaus ve Lügati” başlıklı bildirisinde W.J. Redhouse’un yaşamöyküsünü aktarmış ve sözlük yazarlığına ilişkin değerlendirmeler yapmıştır. Prof.Dr. Ali Birinci “Redhouse’un Müntahabat-ı Lügat-i Osmaniyye’si” konulu tebliğinde Redhouse ve sözlüğünün Türk sözlük tarihi içerisindeki yeri ve önemine değinmiştir. Prof.Dr. Nesrin Bayraktar-Erten ise “Müntahabat Üzerine Sözlükbilimsel Bir Değerlendirme” adını taşıyan bildirisinde sözlükbilimsel ölçütlerle Müntahabat-ı Lügat-i Osmaniyye’yi içerik, biçim ve kapsam bakımından değerlendirmiştir. İkinci oturumda üç konuşmacı tebliğ sunmuştur. Prof.Dr. Dilek Yalçın-Çelik, “Edebî Metinleri Müntahabat Üzerinden Okumak” başlıklı bildirisinde Redhouse sözlüğünde yer alan maddeleri çok katmanlı okumalarda kullanımına ilişkin incelemesini aktarmıştır. Baha Sönmez, “Sir James W. Redhouse’un İngilizce-Türkçe ile Türkçe-İngilizce Sözlükleri ve SEV Yayıncılığın Çalışmaları” başlıklı bildirisinde SEV Yayıncılık’ın devraldığı mirasın geleceğe aktarma çabalarını dinleyicilere sunmuştur. Bu oturumda Koray Üstün “Redhouse’un İki Dilli Sözlüklerinin Güncel Baskıları ve Eğitim-Öğretimde Kullanılabilirliği” başlıklı bildiride Redhouse sözlüklerinin güncel baskılarını pedagojik sözlükbilim açısından değerlendirirken oturumun son konuşmacısı Mustafa Samet Kumanlı ise “Müntehabat-ı Lügat-i Osmaniyye’de Madde başı Türkçe Sözcükler” başlıklı bildiriyle eserdeki Türkçe madde başı sözcükleri ele almıştır. Sempozyum kapsamında Prof. Dr. Ali Birinci, Prof. Dr. Şükrü Haluk Akalın ve SEV Yayıncılık koleksiyonlarında bulunan “Redhouse’un Taş Baskı Sözlükleri” sergilenmiştir.

Bu kitapçıkta söz konusu bildirilerin özetleri yer almaktadır.

Düzenleme Kurulu Adına

Prof.Dr. Şükrü Halûk AKALIN

Prof. Dr. Nesrin BAYRAKTAR- ERTEN

Prof. Dr. Dilek YALÇIN-ÇELİK

TOPLANTI PROGRAMI

ÖLÜMÜNÜN 125. YIL DÖNÜMÜ DOLAYISIYLA TÜRK SÖZLÜKÇÜLÜĞÜNDE J.W. REDHOUSE DÖNEMİ

12 Mayıs 2017 Cuma
Tuğrul İnal Konferans Salonu

SERGİ AÇILIŞI

“Redhouse’un Taş Baskı Sözlükleri”

I. OTURUM (14.00-15.30)

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Dilek Yalçın Çelik

Prof. Dr. Şükrü Halûk Akalın *“Abd-i Hakir Ceymz Vilyam Redhaus ve Lügati”*

Prof. Dr. Ali Birinci *“Redhouse’un Müntahabat-ı Lügat-i Osmaniyye’si”*

Prof. Dr. Nesrin Bayraktar Erten *“Müntahabat Üzerine Sözlükbilimsel Bir Değerlendirme”*

II. OTURUM (15.45-16.45)

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Şükrü Halûk Akalın

Prof. Dr. Sıddıka Dilek Yalçın Çelik *“Edebî Metinleri Müntahabat Üzerinden Okumak”*

Baha Sönmez *“Sir James W. Redhouse’un İngilizce-Türkçe ile Türkçe-İngilizce Sözlükleri ve SEV Yayıncılık’ın Çalışmaları”*

Koray Üstün *“Redhouse’un İki Dilli Sözlüklerinin Güncel Baskıları ve Eğitim-Öğretimde Kullanılabilirliği”*

Mustafa Samet Kumanlı *“Müntahabat-ı Osmaniyye’de Türkçe Madde Başlı Sözcükler”*

KAPANIŞ VE DEĞERLENDİRME

BİLDİRİ ÖZETLERİ

“ABD-İ HAKİR CEYMZ VİLYAM REDHAUS” VE SÖZLÜKÇÜLÜĞÜ

Prof. Dr. Şükrü Halûk AKALIN

Hacettepe Üniversitesi

(Ankara)

shakalin@shakalin.net

Türkçe İngilizce iki dilli sözlükleriyle daha çok ülkemizde tanınan İngiliz Doğu bilimci ve sözlükçü James William Redhouse, *Müntahabât-ı Türkiyye*, *Kitâb-ı Müntahabât-ı Lügat-ı Osmâniyye*, *An English and Turkish Dictionary*, *Lexicon English and Turkish*, *Kitâb-ı Meânî-i Lehçe li-James Redhouse el-İngilizî*, *Külliyât-ı Azîziyye fi'l-Lugâti'l-Osmâniyye* adlı sözlükleriyle de Türk sözlükçülüğünde anılması gereken önemli bir şahsiyettir.

Osmanlı Türkçesi edebî dilinde, resmî yazışmalarında ve bilim eserlerinde kullanılan söz varlığını toplayarak hazırladığı sözlüklerle, sözlükçülüğümüze getirdiği yeniliklerle Türk sözlükçüleri arasında anılmayı hak etmektedir. Sözlüklerinde uyguladığı yöntemlerle Türk sözlükçülüğünde yeni bir dönemin başlangıcını oluşturan Redhouse da uzun yıllar bulunduğu İstanbul'da kendisini bizden biri gibi görmüştür. El yazması sözlüğü *Müntahabât-ı Türkiyye*'nin ketebe bölümünde kendisini *abd-i hakir Ceymz Vilyam Redhaus* diye tanıttık kadar bizden biri olmuştur...

Ölümünün yüz yirmi beşinci yıl dönümünde andığımız James William Redhouse'un hazırladığı ilk sözlük *Müntahabat-ı Türkiyye*'dir. Redhouse'a kadar hazırlanan sözlükler Arapçanın veya Farsçanın söz varlığı öğelerini Türkçede kullanılan anlamlarıyla değil ait oldukları dillerdeki anlamlarıyla veriyordu. Osmanlı Türkçesiyle yazılmış metinlerdeki Arapça, Farsça sözcükler için bu dillerin ayrı ayrı hazırlanmış sözlüklerine bakmak gerekiyordu. Bu sözcüklerden Osmanlı Türkçesinde ses ve anlam değişikliği yaşamış olanlar ise *galat* sayılıyor, bunun için *galatat defterleri*, *lügatleri* yayımlanıyordu. Oysa bir dilin sözlüğünde alıntı kelimelerin ait oldukları dildeki biçim ve anlamları değil kullanıldıkları dildeki biçim ve anlamları yer almalıydı. İşte Redhouse, bu bakış açısıyla çoğunluğu Arapça olmak üzere bu iki dilden geçen sözcükleri Türkçede kullanım biçim ve anlamlarıyla sözlüğüne almış, buna karşılık çok daha az sayıda Türkçe kökenli sözlere yer vermiştir. Sözlükte amaç az bilinen sözcüklerin açıklanmasıdır.

Bildiride Redhouse'un sözlükçülüğü ve Türk sözlükçülüğüne katkıları ele alınmıştır.

Anahtar sözcükler: James William Redhouse, Sözlükçülük, Sözlük Bilimi, Müntahabât-ı Türkiyye

REDHOUSE'UN MÜNTAHABAT-I LÜGAT-İ OSMANİYYE'Sİ

Prof. Dr. Ali BiRiNCi

alibirinci1947@mynet.com

Redhouse'un (1811-1982 *Müntahabât-ı Türkiye* ismiyle yazılan ve önce *Kitab-ı Müntahabât-ı Lügat-ı Osmaniye* ve daha sonra İlâveli *Kitab-ı Müntahabât-ı Lügat-ı Osmaniye* adlarıyla defalarca basılan lüğatinin 19. asır Türk lügatçiliğinde ve Türk maarif tarihinde çok mühim ve kıymetli bir mevki olduğu hakkında, hâkim bir kanaat vardır ve lüğatin gördüğü alâka bu kanaatin maddeten bir delilini teşkil etmektedir. REDHOUSE'un bu lüğatine kadar Arapçadan Türkçeye *Kâmus* ve *Sıhah-ı Cevherî* gibi ve Farsçadan Türkçeye *Burhan-ı Kâti'* ve *Ferheng-i Şu'ûrî* gibi müstakil lügatler ve Türk okuyucuları günlük Türkçeye ve ilim hayatına girmiş bulunan Arapça ve Farsça kelimeler için ayrı ayrı lügalere bakmak gerekiyordu. İlk defa REDHOUSE bu ihtiyacı bir bakıma gören ilk kişi olmuş ve bu iki lisandan Türkçeye girmiş bulunan kelimeleri tek lügatte toplamış ve böylece Türk lügatçiliğinde yeni bir devre başlatmıştır. Bu devrede basılan benzer lügalerin ilham kaynağını REDHOUSE'un bu lüğatinin teşkil ettiğine dikkati çekmek gerekiyor. Bu lügat ve benzerlerinin hazırlanması gittikçe hız kazanmış ve sayısı tam olarak tespit edilememiş olan zengin bir lügat neşriyatı gerçekleşmiştir. 1869 senesinden itibaren ise REDHOUSE'un lüğatinin bir taraftan ilâveli baskıları yapılmış, diğer taraftan da *Ahter-i Kebir* ve *Burhan-ı Kâti'* gibi lügalerin de elifba sırasına göre ve daha sade ve kısaltılmış baskıları da yapılmıştır. Kısaca bir bakıma REDHOUSE başka lügalerin de kaderlerini değiştirmiş ve aynı zamanda benzerlerinin hazırlanmasında bir dönüm noktasını ve ilham kaynağını teşkil etmiştir.

Anahtar sözcükler: Türk Sözlükçülüğü, Redhouse, Müntahabât-ı Lügât-i Osmâniyye.

**SIR JAMES WILLIAM REDHOUSE'UN MÜNTAHABÂT-I LÜGÂT-I OSMÂNİYYE
ADLI SÖZLÜĞÜ ÜZERİNE SÖZLÜK BİLİMSEL BİR İNCELEME**

Prof.Dr.Nesrin BAYRAKTAR
Hacettepe Üniversitesi

(Ankara)

bayraktar.nesrin@gmail.com

İngilizce-Türkçe ya da Türkçe-İngilizce sözlük dendiğinde ülkemizde ilk akla gelen isimlerden biri, hatta ilki olan Redhouse (30 Aralık 1811-4 Ocak 1892); 81 yıllık ömrüne Türkçe ile ilgili Müntahabât-ı Türkiyye, Müntahabât-ı Lügât-i Osmâniyye, Kitâb-ı Müntahabât-ı Lügât-i Osmâniyye, an English and Turkish Dictionary, Lexicon English and Turkish, Kitâb-ı Maânî-i Lehce li-James Redhouse el-İngilizî, Külliyyât-ı Azîziyye fi'l-Lugâti'l-Osmâniyye gibi birbirinden değerli eser sığdırarak Türk sözlükçülüğüne hizmet etmiştir. Bu çalışmada Redhouse'un Müntahabât-ı Lügât-i Osmâniyye adlı eserin içeriği önsözünde yer alan bilgiler ışığında ele alınmış ve Türk sözlükçülük geleneği içinde önemi değerlendirilmiştir. Ayrıca eserin hazırlanış yöntemleri, madde yazımları ve maddelerin içerikleri, sözlükte izlenen yazım ve anlatım ilkeleri örnekler üzerinden değerlendirilmiştir. Eserin değerlendirilmesi sonucunda eserin içeriğinde ve yöntemlerinde görülen sözlük bilimsel eksikliklerin yazarın kendi eserinde “güzide ve müntehab olan nesnelere” olarak açıkladığı ve eserine başlık olarak seçtiği *müntehabât* “seçki” sözcüğünde gizli olduğu anlaşılmaktadır. Bu sözcüğün seçimi, sözlüğün gerçekte Redhouse'un sözlüğünde kendi seçtiği ya da ihtiyaç duyduğu sözcüklere yer verdiğine işaret etmektedir. Eserde Türkçe sözcüklerden daha çok Arapça ve Farsça sözcüklere yer verilmiştir. Sözlüğün yazarı, İngilizce ve Fransızca bilmesine karşın bu dillerden alıntılanmış sözcüklere yer vermemiştir. Osmanlı, dolayısıyla Türk sözlükçülüğü için bir örnek teşkil eden ve zamanının sözlükçülük geleneğine ışık tutmuş olan Redhouse'un sözlüğünde bazı eleştirilecek noktalar bulunmasına karşın sözlükçülüğümüzün mihenk taşlarından biri hatta en önemlilerinden biri olarak değerlendirmek yanlış olmayacaktır.

Anahtar sözcükler: Türk Sözlükçülüğü, Redhouse, Müntahabât-ı Lügât-i Osmâniyye.

EDEBÎ METİNLERİ MÜNTAHABÂT-I LÜGÂT-I OSMÂNİYYE ÜZERİNDEN OKUMAK

Prof. Dr. S. Dilek YALÇIN ÇELİK

Hacettepe Üniversitesi

(Ankara)

sdilek@hacettepe.edu.tr

Osmanlı dönemi Türk sözlükçülüğü, ilk olarak XVIII. yüzyıla tarihlenmektedir. Bu dönem, hem Türk sözlük bilimi açısından hem de Türk kültür tarihi açısından önemli bir zaman dilimidir. Tipik bir kırılma, değişim ve dönüşüm hayatın her safhasında yeni yeni görülmeye başlanırken sözlükçülük açısından da tüm bu gelişmeler modernleşme algısı ile yakından ilişkilidir, değişimin izleri burada da görülmektedir. “Türkçe Sözlükler Çağı” içerisinde, Sir James William Redhouse’un, **Müntahabât-ı Lügât-ı Osmaniyye**’si incelendiğinde işte bu devre ve “Osmanlı Türk Sözlükçülüğü” başlığı altında değerlendirmeye alınmaktadır.

Sir James William Redhouse’un, **Müntahabât-ı Lügât-ı Osmaniyye** isimli sözlüğü, yeni Türk edebiyatı ve dil araştırmalarında önemli bir kaynaktır. Sözlüğün düzenlenme biçimi, maddeler hakkında yaptığı açıklamalar, dönem içerisinde dil çalışanlara yol gösterici bir yapı içermekte, farklılıkları ile yeni bir bakış açısı da sunmaktadır. Sözlük bilimi açısından Türkçe söz varlığının madde başı olarak alınıp anlamlarının ve açıklamalarının Türkçe yapıldığı bu evrede ciddi bir değişim ve dönüşüm yaşandığı dikkati çekmektedir.

Bilindiği üzere, XVIII. yüzyıla kadar sözlükler istisnaları olmakla birlikte genellikle Arapça ve Farsça sözlerin madde başı olarak yer aldığı ve Türkçe karşılıklarının verildiği iki dille hazırlanmaktaydı. Ve Arap sözlükçülük anlayışının izlerini taşımaktaydı. İşte böyle bir anlayışın hâkim olduğu bir süreç içerisinde Sir J. W Redhouse’un **Müntahabât-ı Lügât-ı Osmaniyye**’sinin Türk kültürüne katkısı birkaç yönden tanımlanmalı ve tartışmaya açılmalıdır. Yazar, **Müntahabât-ı Lügât-i Osmâniyye**’de,

1. Döneminin -Osmanlı Türkçesi- edebî dilinde kullanılan
2. Resmî yazışmalarda var olan
3. Bilim eserlerinde görülen

söz varlıklarını bir araya getirmiştir.

Bu bildiride yukarıda dile getirilen ana husus dikkate alınmakla beraber sözlükteki kimi madde başları ele alınmış ve incelemeye tabii tutulmuştur. Buna göre burada kelimeler için yazılan karşılıklarda kelime konusunda verilen anlam ve kelime yapısı dışında o kelimelerin Türk edebiyat diline ve sanatına olan katkısı tartışmaya açılmıştır.

Anahtar sözcükler: Türk Sözlükçülüğü, Redhouse, Müntahabât-ı Lügât-i Osmâniyye.

REDHOUSE VE SEV YAYINCILIK

Baha Sönmez

Sev Yayıncılık Şirket Müdürü

(İstanbul)

bsonmez@redhouse.com.tr

SEV Yayıncılık olarak anılan yayınevimiz aslında uzunca bir geçmişe sahiptir. Yayıncılık geleneğimizin temelini oluşturan Redhouse sözlükleri ilk olarak Amerikan Bord Neşriyat Dairesi tarafından yayımlanmış ve bu kurum 1960 yılında Redhouse Yayınevi adını almıştır. Türkiye'deki Amerikan Bord kuruluşlarının, 1968 yılında kurulan Sağlık ve Eğitim Vakfı'na (SEV) devredilmesi sürecinde Redhouse Yayınevi de 1996 yılında SEV himayesi altında bağımsız bir yayınevi olarak yeniden yapılandırılmış ve bugünkü adıyla SEV Yayıncılık Eğitim ve Ticaret A. Ş. olarak şirketleştirilmiştir.

James William Redhouse'un Amerikan Bord için hazırladığı iki sözlük yayınevimiz için iki temel taşı olmuştur. 1861 yılında yayımlanan *Kitab-ı Lehcet'ül Maânî li-James Redhouse el-İngilizî (A Lexicon, English and Turkish)* ve 1890 yılında yayımlanan *Kitab-ı Maânî-i Lehce li-James Redhouse el-İngilizî (A Turkish and English Lexicon)* adlı sözlükler Amerikan Bord Neşriyat Dairesi'nin desteğiyle gerçekleşmiş ve yayınevimizin sonraki sözlükleri için temel oluşturmuştur. İngilizce-Türkçe sözlüğün başarısı üzerine, Türkçe-İngilizce bir sözlük yayımlamaya karar veren Amerikan Bord Neşriyat Dairesi bu görevi James William Redhouse'a vermiştir.

1890 yılında *Kitab-ı Maânî-i Lehce li-James Redhouse el-İngilizî (A Turkish and English Lexicon)* adıyla yayımlanan bu Türkçe-İngilizce sözlükte 93.000 maddebaşı sözcük vardır. Sözlüğün el yazmaları arşivimizde bulunmaktadır.

Redhouse'un İngilizce-Türkçe ve Türkçe-İngilizce sözlüklerinin yayımcısı olan Amerikan Bord Neşriyat Dairesi 1938 yılında *Kitab-ı Lehcet'ül Maânî* adlı sözlüğün yenilenmesine karar vermiş ve yeni bir İngilizce-Türkçe sözlüğün hazırlanması için bir editörler komitesi oluşturmuştur. Ana hatları komite tarafından belirlenen ve bu plana göre hazırlanan sözlük üzerindeki çalışmalar on bir yıldan fazla sürmüştür. Sözlük, Latin alfabesine çevrilmiş, yeni Türkçe sözcükler, terim ve deyimler ile bazı örnekler eklenmiş, bazı Arapça ve Farsça kökenli sözcükler ise sözlükten çıkarılmıştır. Sözcüklerin hece bölümü ve sesletimi gösterilmiş, fonetik simge ve karakterleri gösteren bir cetvel hazırlanmıştır. Çeşitli alanlardaki uzmanların da katkısıyla, sözlük *Yeni Redhouse Lûgati, İngilizce-Türkçe* adıyla 1950 yılında yayımlanmıştır. Amerikan Bord Neşriyat Dairesi bundan sonraki çalışmalarını 1890 yılında yayımlanan *Kitab-ı Maânî-i Lehce li-James Redhouse el-İngilizî* adlı Türkçe-İngilizce sözlüğün yenilenmesi üzerinde yoğunlaştırmıştır.

Yayınevimiz 2014 yılından itibaren dijital teknoloji piyasasında da yerini almaya başlamıştır. Üç farklı sözlük uygulaması akıllı cihazlara indirilebilmektedir. SEV Yayıncılık, Redhouse'tan devraldığı sözlükçülük mirasının devamı olarak, temel faaliyet alanı olan sözlük üretim işini sürdürmeye devam edecektir.

Anahtar sözcükler: Türk Sözlükçülüğü, Redhouse, Sev Yayıncılık.

REDHOUSE'UN İKİ DİLLİ SÖZLÜKLERİNİN GÜNCEL BASKILARI VE EĞİTİM- ÖĞRETİMDE KULLANILABİLİRLİĞİ

Arş. Gör. Koray Üstün
Hacettepe Üniversitesi

(Ankara)

ustun.koray@gmail.com

Sözlük, “*Bir dilin bütün veya belli bir çağda kullanılmış kelime ve deyimlerini alfabe sırasına göre alarak tanımlarını yapan, açıklayan, başka dillerdeki karşılıklarını veren eser*” şeklinde tanımlanmaktadır (TS, 2005). Sözlük kullanımı ise başvuru amacıyla yapılan kişisel bir dizi eylem bütünüdür (Yüksekkaya, 2001: 210). Sözlük, bir başvuru kitabı olarak özellikle anlama becerilerinin geliştirilmesinde önemli bir eğitim ortamı oluşturur. Karadağ’a (2011: 95) göre öğrenciler için dinleme ve okuma sırasında karşılaşılan ve anlamı çözülemeyen kelimeler için sözlüğe başvurmak, geçerli ve güvenilir bir yoldur. Anlatma becerilerinin kullanılmasında sözlük, aktarılacak anlamın karşılığının doğrulanması, doğru yazımın ve söyleyişin belirlenmesi açısından öğrenciye rehberlik etmektedir. Li (1998) de sözlüklerin dil eğitimi için seçilmiş en başarılı ve vazgeçilmez eserler olduğunu vurgulamaktadır. (Melanlioğlu 2013)

Genel anlamda bilgiye ulaşma becerisinin bir parçası olan sözlük kullanma becerisi uluslararası alanyazında; fiziksel süreç/bilişsel süreç, bireysel, düzeySEL ve bilgisel farklılıklar, güdüleyici etkenler, sözlük kullanma zamanı, sözlüğün türü, niteliği ve kalitesi, sözlük kullanma eylemi sonucu doğru girdiye ulaşım ulaşamama, edinilen bilginin kalıcı olup olmayışı ve sözlük kullanmanın sözcük öğretimine katkıları gibi farklı açılardan incelenmektedir.

Sözlükler, geleneksel olarak yabancı dil öğrencileri tarafından hem kelime öğrenme sürecinde hem de bir metin anlamaya çalışırken yaygın olarak kullanılan bir araç olmuştur. Bunun nedeni, bir sözlüğün ana içeriği olan kelime dağarcığının «dillerin yapı taşı» olarak kabul edilmesidir. (Schmitt, Schmitt & Clapham 2001: 53). Bu nedenle öğrenciler, yurtdışına çıktıklarında gramer kitapları değil sözlük taşımaktadırlar (McLaughlin 1978).

Bu bildirinin amacı Redhouse’un iki dilli sözlüklerinin güncel baskıları ile elektronik sözlükleri, eğitimde kullanılabilirlik açısından değerlendirmektir. Bu amaç doğrultusunda sözlükler ihtiyaca görelilik ve amaca uygunluk bağlamında ele alınacak ve alanyazınındaki ölçütlere göre değerlendirilecektir.

Anahtar Sözcükler: Redhouse, Müntehabat-1 Lügat-I Osmaniyye, Sözlükçülük, Türk Dili

MÜNTEHABAT-I OSMANİYYE'DE TÜRKÇE MADDE BAŞI SÖZCÜKLER

Mustafa Samet Kumanlı

Hacettepe Üniversitesi

(Ankara)

samet.kumanli@hacettepe.edu.tr

James Redhouse, Türk sözlükçülüğünün gelişiminde önemli rol oynamıştır. Bunun yanında “Kitab-ı Müntehabat-ı Lügat- ı Osmaniyye” gibi değerli eserleriyle de Türk sözlükçülüğüne katkıda bulunmuştur. Redhouse birçok dil bilmesinin yanında Osmanlı Tercüme Odası’nda gösterdiği başarılı çalışmalarıyla da Osmanlı tarafından İftihar Nişanı ile ödüllendirilmiştir. 1856 yılında kaleme aldığı Müntehabat-ı Lügat-ı Osmaniyye ile Osmanlıca-İngilizce sözlük konusunda ilk kapsamlı örneği vermiştir. Böylelikle Türkçe-İngilizce sözlük yazımında ilk adım atılmıştır.

Bu eserle birlikte Türk sözlükçülüğü modern sözlük yazımında önemli bir örneğe kavuşmuştur. Söz konusu sözlükle birlikte Türkçe sözlük yazarları iki dilli sözlüklerde uyulması gereken kuralları ve sözlük yazımında dikkat edilmesi gereken hususlar konusunda başarılı bir örneğe sahip oldular. Sözlüğün bir diğer önemi de Türkçe madde başı sözcüklerin özel işaretle belirtilmiş olması ve Türkçe madde başı sözcüklerin fazlalığıdır. Bildirimizde bu önemli eserin dikkat çekici unsurlarından olan bu durumun üzerine eğilinerek söz konusu Türkçe sözcüklerin niteliği ve sözlükte madde başı olarak verilme amaçları üzerinde durulacaktır.

Anahtar Sözcükler: Redhouse, Müntehabat-ı Lügat-I Osmaniyye, Sözlükçülük, Türk Dili

